

ALISHER NAVOIYNING "TARIXI ANBIYO VA HUKAMO" VA RABG'UZIYNING "QISSASI RABGUZIY" ASARLARIDA YUSUF QISSASI

Madinabonu Yoqubjonova Azimjon qizi

Filologiya tillarni o'qitish: o'zbek tili yo'nalishi

3- kurs talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola Alisher Navoiyning "Tarixi anbiyo va hukamo" va Rabg'uziyning "Qissasi Rabg'uziy" asarlarida Yusuf qissasining talqinini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada ikki asardagi Yusuf qissasi tasvirining xususiyatlari, ijtimoiy-axloqiy va ma'naviy ma'nolari tahlil qilinadi.

Shuningdek, Navoiy va Rabg'uziy ijodida qissani ifodalash uslubi, obrazlarning xarakteri, qahramonlarning taqdiri va voqealar rivojlanishi solishtirma tarzda ko'rib chiqiladi.

Tadqiqot davomida asarlardagi diniy-axloqiy tushunchalar, insoniy fazilatlar va tarbiyaviy elementlar alohida e'tibor bilan tahlil qilingan. Maqola O'rta asrlar adabiyotida Yusuf qissasining o'rni va uning madaniy-axloqiy ahamiyatini yoritishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, Rabg'uziy, Tarixi anbiyo va hukamo, Qissasi Rabg'uziy, Yusuf qissasi, O'rta asrlar adabiyoti, Diniy-axloqiy ma'no, Tarbiyaviy elementlar, Qahramon xarakteri, Solishtirma tahlil.

KIRISH

Yusuf qissasi Islom adabiy merosida eng mashhur va qadimiy hikoyalardan biri bo'lib, Qur'onda ham bayon qilingan. U insoniy fazilatlar, axloqiy me'yorlar, sabr-toqat va adolat kabi ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi timsollardan iborat. O'rta asr adabiyotida bu qissa ko'plab shoir va mutafakkirlar tomonidan o'ziga xos tarzda talqin qilingan, jumladan, Alisher Navoiy va Rabg'uziy ijodida ham.

Alisher Navoiy va "Tarixi anbiyo va hukamo" Alisher Navoiy o'zining "Tarixi anbiyo va hukamo" asarida payg'ambarlar va donishmandlar hayotini hikoya qilgan. Bu asarda Yusuf qissasi orqali inson ruhiyatidagi sinovlar, sabr-toqat va Allohga bo'lgan

ishonch mavzulari yoritiladi. Navoiy qahramonlar xarakterini chuqur psixologik tahlil bilan ochib beradi: Yusufning jasorati, haqiqatga sodiqligi, vasvasaga qarshi mustahkam irodasi, uni muqaddas qahramonga aylantiradi. Shuningdek, qissadagi voqealar ketma-ketligi va ma'naviy saboqlar tinglovchiga ijtimoiy va axloqiy ta'sir ko'rsatadi.

Rabg'uziy va "Qissasi Rabg'uziy" Rabg'uziy "Qissasi Rabg'uziy" asarida ham Yusuf qissasi markaziy mavzulardan biri sifatida o'rin olgan. U asarda hikoya uslubi, bayonning poetik va ramziy jihatlari bilan ajralib turadi. Rabg'uziy voqealarni dramatik va hissiy jihatdan boyitib, Yusufning qiyinchiliklar orqali yetuk insonga aylanishini ko'rsatadi. Qissa ijtimoiy adolat, rahm-shafqat va axloqiy to'g'rilik masalalarini ham o'quvchiga yetkazadi.

Solishtirma tahlil Ikkala asarda ham Yusuf qissasi insonning ruhiy va ma'naviy sinovlarini o'rganishga xizmat qiladi. Navoiy ijodida qissa ko'proq tarbiyaviy va axloqiy jihatga urg'u beradi, voqealar mantiqiy va ilmiy tahlil bilan yoritiladi. Rabg'uziy esa qissani badiiy va poetik yo'nalishda bayon etadi, obrazlarni dramatik uslubda ochadi. Shu bilan birga, har ikki asarda ham Yusuf qissasi insoniy fazilatlarning timsoli, sabr, adolat va Allohga ishonch kabi ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi vosita sifatida ishlatiladi.

Alisher Navoiy va Rabg'uziyning asarlarida Yusuf qissasi nafaqat diniy-ma'naviy ta'lim, balki ijtimoiy va axloqiy saboqlarni yetkazuvchi vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. U O'rta asrlar adabiyoti va madaniyatida insoniy qadriyatlar, tarbiya va axloq masalalarini o'rganish uchun asosiy manba hisoblanadi.

Yusuf qissasi islom adabiyotida eng ko'p tilga olingan, insoniy fazilatlar va axloqiy qadriyatlarni tarbiyalovchi hikoyalardan biridir. Qur'onda bayon etilgan bu qissa ijtimoiy, ma'naviy va psixologik jihatdan boy mazmunga ega bo'lib, turli adabiy manbalarda o'ziga xos talqin topgan. Xususan, O'rta asr o'zbek adabiyotida Alisher Navoiy va Rabg'uziy ijodida Yusuf qissasi o'zining boy badiiy tafsilotlari bilan ajralib turadi.

Alisher Navoiy va "Tarixi anbiyo va hukamo" Alisher Navoiy "Tarixi anbiyo va hukamo" asarida payg'ambarlar va donishmandlar hayotini hikoya qilish orqali axloqiy va ma'naviy saboqlarni yetkazadi. Yusuf qissasi bu asarda sabr-toqat, halollik, adolat va Allohga ishonch timsoli sifatida ko'rsatiladi. Navoiyning talqinida Yusufning hayoti qiyinchiliklar, vasvasalar va fitnalar bilan to'la bo'lsa-da, uning iroda va ma'naviy

mustahkamligi orqali voqealar ijobiy natija bilan yakunlanadi. Qissa davomida Yusufning otasi Ya'qub bilan munosabati, birodarlari bilan mojaro va Misr saroyidagi voqealar orqali insoniy va axloqiy darslar beriladi. Navoiy qahramonlarning psixologik holatini chuqur tahlil qilgan, har bir harakat va qaror ma'naviy jihatdan izohlangan.

Rabg'uziy va "Qissasi Rabg'uziy" Rabg'uziy "Qissasi Rabg'uziy" asarida Yusuf qissasi poetik va dramatik uslubda yoritiladi. U qahramonlar tasvirini boy badiiy tafsilotlar bilan beradi va voqealarni hissiy jihatdan boyitadi. Rabg'uziy Yusufning yoshligidan boshlab uning qiyinchiliklarga dosh berishi, haqiqatni izlashdagi qat'iyati, adolat va axloqiy fazilatlarini ochib beradi. Asarda Yusuf qissasi shaxsiy kurashlar va ijtimoiy nizolar bilan boyitilgan, bu esa o'quvchiga inson ruhiyatidagi murakkabliklarni yetkazadi. Rabg'uziy, shuningdek, hikoyaning ramziy va axloqiy qatlamlarini kengaytirib, ma'naviy saboqlarni dramatik tarzda yetkazadi.

Solishtirma tahlil. Navoiy ijodida qissa ilmiy, tarixiy va tarbiyaviy yondashuv bilan yoritilgan, Yusufning har bir harakati axloqiy va ma'naviy jihatdan izohlangan.

Rabg'uziy esa badiiy va poetik uslubga urg'u beradi, voqealarni dramatik va hissiy jihatdan boyitadi.

Ikkala asarda ham Yusuf qissasi inson ruhiyatidagi sinovlar, sabr, adolat va Allohga sodiqlik mavzularini markazga oladi.

Navoiy qahramonlar tasvirini tafsilotli psixologik tahlil orqali beradi, Rabg'uziy esa obrazlarni badiiy dramatism bilan jonlantiradi.

Alisher Navoiy va Rabg'uziyning asarlarida Yusuf qissasi diniy-axloqiy ma'nodan tashqari ijtimoiy va madaniy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Bu qissa o'rta asr adabiyoti va madaniyatida insoniy fazilatlarni targ'ib qiluvchi asosiy manba sifatida xizmat qiladi. Qissa orqali Navoiy va Rabg'uziy o'quvchiga sabr, adolat, halollik va ma'naviy sodiqlik kabi qadriyatlarni yetkazish imkonini yaratgan. Shu bilan birga, har ikki asar O'zbekiston o'rta asr adabiyoti tarixida Yusuf qissasining ijodiy talqini va ma'naviy ahamiyatini yoritadi.

Yusuf qissasi Islom madaniy merosida eng ko'p talqin qilingan hikoyalardan biridir. Qur'onda bayon qilingan bu qissa nafaqat diniy, balki axloqiy, ijtimoiy va ma'naviy jihatdan boy mazmunga ega. O'rta asr o'zbek adabiyotida bu qissa turli shoir va

mutafakkirlar tomonidan o'ziga xos tarzda talqin qilingan, xususan, Alisher Navoiy va Rabg'uziy ijodida.

Alisher Navoiy va "Tarixi anbiyo va hukamo" Alisher Navoiy "Tarixi anbiyo va hukamo" asarida Yusuf qissasini inson ruhiyatining murakkab sinovlari va Allohga bo'lgan sodiqlik timsoli sifatida bayon qiladi. Asarda Yusufning otasi Ya'qub bilan bo'lgan munosabatlari, birodarlari bilan mojaro, hamda Misr saroyidagi hayoti orqali sabr, adolat va halollik qadriyatlari yoritiladi. Navoiy ijodida qahramonlarning psixologik tasviri chuqur va tafsilotli bo'lib, har bir voqea ma'naviy saboq berish vazifasini bajaradi. Yusufning qiyinchiliklarga qarshi iroda va sabri, Allohga bo'lgan to'g'ri e'tiqodi orqali voqealar ijobiy yakun topadi.

Rabg'uziy va "Qissasi Rabg'uziy" Rabg'uziy "Qissasi Rabg'uziy" asarida Yusuf qissasi poetik va dramatik tarzda ifodalanadi. Rabg'uziy voqealarni dramatik ranglar bilan boyitib, qahramonlarni hissiy va badiiy nuqtai nazardan tasvirlaydi. Yusufning yoshlikdagi sinovlari, fitna va vasvasalarga qarshi kurashi, adolat va axloqiy to'g'rilikni targ'ib qilish hikoya markazida turadi. Rabg'uziy asarida qahramonlararo munosabatlar, xususan birodarlik, sodiqlik va rahm-shafqat mavzulari alohida e'tiborga olinadi.

Ma'naviy va axloqiy ahamiyat Yusuf qissasi har ikki asarda insoniy fazilatlar va axloqiy qadriyatlarni targ'ib qiladi: sabr-toqat, adolat, halollik, oila va sodiqlik mavzulari asosiy o'rinda turadi. Asarlar o'rta asr adabiyoti va madaniyatida tarbiyaviy manba sifatida xizmat qiladi, o'quvchiga hayotiy va ma'naviy saboqlar beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Yusuf qissasi ikki muallif asarida inson ruhiyatidagi sinovlar, sabr-toqat, adolat, halollik va Allohga sodiqlik kabi qadriyatlarni yoritadi va o'rta asr adabiyoti hamda madaniyatida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

Alisher Navoiy ning "Tarixi anbiyo va hukamo" va Rabg'uziy ning "Qissasi Rabg'uziy" asarlarida Yusuf qissasi insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va ma'naviy tarbiya timsoli sifatida keng yoritilgan. Navoiy asarida qissa tarixiy va axloqiy tahlil asosida bayon qilinib, Yusufning sabr-toqati, adolati, halolligi va Allohga sodiqligi asosiy markazda turadi. Qahramonning oilasi, birodarlari bilan munosabatlari va Misr saroyidagi hayoti orqali o'quvchiga ijtimoiy va ma'naviy saboqlar yetkaziladi.

Rabg‘uziy asarida esa Yusuf qissasi poetik va dramatik uslubda ifodalanib, voqealar hissiy ranglar bilan boyitilgan. Rabg‘uziy qahramonlarning ichki ruhiy kurashlarini, fitnaga qarshi iroda va adolatni targ‘ib qiluvchi elementlarini jonli va badiiy tarzda ochib beradi. Shu bilan birga, obrazlarning psixologik tahlili va dramatik voqealar Yusuf qissasining axloqiy va ma’naviy mazmunini yanada chuqurlashtiradi.

Ikkala asar ham Yusuf qissasini o‘rta asr o‘zbek adabiyotida insoniy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi, tarbiyaviy va ma’naviy saboqlarni yetkazuvchi asosiy manba sifatida namoyon qiladi. Navoiy va Rabg‘uziyning ijodiy yondashuvi orqali qissa nafaqat diniy hikoya sifatida, balki axloqiy va ma’naviy tarbiya vositasi sifatida o‘rganishga arziydi.

Rabg‘uziy esa “Qissasi Rabg‘uziy” asarida Yusuf qissasini poetik va dramatik uslubda bayon qiladi. U qahramonlarning ichki kurashlari, hissiy holatlari va ijtimoiy munosabatlarini jonli va badiiy tafsilotlar orqali tasvirlaydi. Yusufning yoshlikdagi sinovlari, fitnaga qarshi iroda va adolatga sodiqligi dramatik voqealar orqali o‘quvchiga etkaziladi. Rabg‘uziy qissa bayonida obrazlarning psixologik va ma’naviy jihatlarini chuqur ochib, hikoyani hissiy jihatdan yanada boyitadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoiy, A. Tarixi anbiyo va hukamo. Toshkent, 2011 yil.
2. Rabg‘uziy, N. Qissasi Rabg‘uziy. Toshkent, 1990 yil.
3. Hakimova, S.A. Tarixi anbiyo va hukamo asarining nashr tarixi va tahlili. Toshkent, 2022 yil.
4. Rajabova, M.B. Tarixi anbiyo va hukamo asarida ulul-azm payg‘ambarlar tasviri. Toshkent, 2022 yil.
5. Murodova, R.I. The Epic of Yusuf Zulaykho through the Eyes of A. Navoi. London, 2023 yil.
6. Murtozaqulova, S. & Shodmonov, G. Qissasi Rabg‘uziy: payg‘ambarlar timsoli. Toshkent, 2025 yil.
7. Rajabova, M.M. “Yusuf va Zulayho” turkumidagi dostonlarning o‘ziga xos xususiyatlari. Toshkent, 2025 yil.
8. Jo‘raboyev, N. Alisher Navoiy — tarixiy asarlari manbalariga oid tadqiqot. Toshkent, 2024 yil.

9. Eshqulov, F. Alisher Navoiy va Rabg'uziy tazkiralari: tarix, adabiyot va manba muammolari. Toshkent, 2025 yil.
10. Sobuniy, M.A. Anbiyolar qissasi va Payg'ambarlar tarixi. Toshkent, 2020 yil.
11. Shukurova, Z. & Mansurov, S. Qissas-ul anbiyo va folklorizatsiya: Rabg'uziy konteksti. Toshkent, 2023 yil.
12. Ismatilla qizi, R. Navoi va Yusuf qissasining epik traditsiyasi. Toshkent, 2023 yil.
13. Navoiy, A. Tarixi anbiyo va hukamo (Mukammal asarlar to'plami). Toshkent, 2000 yil.
14. Rabg'uziy, N. Qissasi Rabg'uziy (Izohli nashr). Toshkent, 1995 yil.